

KREDITORIŲ TEISIŲ ĮGYVENDINIMAS BANKROTO PROCESĖ

Doktorantė Vilija Mikuckienė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 93
El. paštas VMikuckiene@vtr.lt

Pateikta 2005 m. vasario 10 d.

Parengta spausdinti 2005 m. gruodžio 1 d.

Pagrindinės sąvokos: bankroto procedūra, kreditorių teisės, kreditorių teisių įgyvendinimas, kreditorių reikalavimai, kreditorių reikalavimų sąrašas, bankroto administratorius.

S a n t r a u k a

Straipsnis „Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese“ skirtas teisminės įmonės bankroto procedūros tikslų bei pagrindinio bankroto proceso subjekto – kreditoriaus – teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimo analizei įmonės bankroto procedūrų metu.

Straipsnyje neapsiribojama kreditoriui suteiktų teisių išvardijimu, komentarų – bandoma jas analizuoti ir paaiškinti, atskleisti turinį, detalizuoti kreditorių teisių įgyvendinimo bankroto procese mechanizmą.

Autorė straipsnyje siekia atsakyti į klausimą, ar įmonių bankroto įstatymas suteikia pakankamai galimybių bankroto proceso metu užtikrinti ne tik pačios bankrutuojančios įmonės, bet ir jos kreditorių teises bei teisėtus interesus. Į šį klausimą bandoma atsakyti analizuojant teisės aktus, reglamentuojančius bankroto procedūrų vykdymą, teismų praktiką, nagrinėjant bankroto bylas, taip pat kitą literatūrą, kurioje nagrinėjami atskiri bankroto procedūrų klausimai.

* * *

Kreditoriaus interesų saugojimas nuo skolininko nemokumo nuo seno buvo teisinio reguliavimo objektas. Bankroto teisinio reguliavimo ištakomis reikėtų laikyti skolų teisinį reguliavimą. Būtent tarp skolininko ir kreditoriaus susiklostę santykiai tapo prielaida įstatymų leidėjui priimti bankroto santykius reglamentuojančius teisės aktus bei keisti arba naikinti jau galiojančius, atsižvelgiant į besikeičiančias ekonomines sąlygas.

Įmonių bankroto įstatymo tikslas yra reglamentuoti juridinių asmenų bankroto procesą taip, kad įmonių bankroto procedūros vyktų sklandžiai ir kuo geriau tenkintų bankrutuojančio asmens kreditorių interesus.

Paties bankroto instituto paskirtis – apsaugoti, pirmiausia, nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimų, taip pat ir kreditorių teises bei teisėtus interesus. Bankroto procedūra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių apie sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių interesus, tuo tikslu paskelbiant apie nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti, sudarant sąlygas visiems esantiems kreditoriams patenkinti savo turtinius reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto¹.

¹ Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. Aprobuita Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 33. // Teismų praktika. 2001. Nr. 16. P. 299–302.

Taigi įmonės bankroto procedūros vertintinos kaip vienas iš kreditorių teisių gynimo būdų. Tačiau kreditoriai dažnai nesiryžta kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškelimo manydami, kad tai – labai paini procedūra. Be to, šios procedūros kaštai yra dideli. Juolab, kad dažniausiai neįmanoma patenkinti visų įmonės kreditorių reikalavimų. O tuo atveju, kai įmonės turto užtenka patenkinti dalį reikalavimų, kreditoriai atgauna savo lėšas tik baigus visas įmonės bankroto procedūras ir teismui priėmus sprendimą dėl įmonės pabaigos, kas kartais užtrunka ilgai – ne vienerius metus.

Kita vertus, laiku inicijavus įmonei bankroto procedūras, įmanoma užkirsti kelią nemokios įmonės turto visiškam išpardavimui ar iššvaistymui ir tokiu būdu patenkinti nors dalį kreditorių reikalavimų.

Kaip žinia, kreditorius – bankroto teisinių santykių šalis, turinti reikalavimo teisę. Įmonių bankroto įstatyme (toliau – ĮBĮ) kreditorius apibrėžiamas kaip fizinis ar juridinis asmuo, turintis teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievolės ar įsipareigojimus (ĮBĮ 3 str. 1 d.).

Pažymėtina ir tai, kad kreditorius – ne tik tas asmuo, kuriam bankrutuojanti ar bankrutavusi įmonė tiesiogiai yra skolinga, bet ir tas subjektas, kuris pagal įstatymus, kitus teisės aktus ar kitais pagrindais turi teisę reikalauti iš tos įmonės įvykdyti prievolę, įsipareigojimą arba susilaikyti nuo prievolės, įsipareigojimo įvykdymo. Pavyzdžiui, jei įmonė yra skolinga valstybei, tai įmonės kreditoriumi bus konkreti institucija, kuri įpareigota vykdyti atitinkamas valstybės jai suteiktas funkcijas (pavyzdžiui, surinkti privalomuosius mokėjimus ar įmokas ir pan.).

Kreditoriaus procesinė padėtis priklauso nuo to, kurioje proceso stadijoje jis įstojo į bylą: jis yra arba ieškovas, arba tretysis asmuo. ĮBĮ nesuteikia jokių privilegijų vieniems kreditoriams prieš kitus, išskyrus tai, kad nustatomas privalomas kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumas, o įkaito turėtojo reikalavimai tenkinami pirmiausia¹.

* * *

Įmonei tapus nemokia ir teismui pripažinus tokią įmonės būseną, jau iškeliant įmonės bankroto bylą tampa aišku, jog įmonė nebus pajėgi įvykdyti visų savo turtinių įsipareigojimų arba negalės įvykdyti šių įsipareigojimų laiku. Šioje situacijoje tikėtina, kad asmenys, turintys turtinių santykių su įmone, nukentės. Taip pat akivaizdu, kad naujų sandorių sudarymas su tokia įmone yra rizikingas. Todėl nuo to momento, kai įmonei pradedamos taikyti bankroto procedūros, būtina imtis priemonių, kuriomis būtų kuo geriau apsaugoti su įmone turtiniais santykiais susijusių asmenų interesai, ir dėl įmonės nemokumo jų patirti nuostoliai būtų kiek įmanoma mažesni arba apskritai jų būtų išvengta.

Iškelus bankroto bylą, įmonės valdymo organai perduoda administratoriui įmonės turtą pagal finansinę atskaitomybę, sudarytą įmonės bankroto bylos iškelimo dienos duomenimis, ir visus dokumentus (ĮBĮ 14 str. 6 d. 1 p.). Tokiu būdu nemokaus skolininko teisės valdyti ir tvarkyti savo turtą yra apribojamos. Minėtas skolininko nuosavybės teisių apribojimas yra svarbi bankroto bylos iškelimo teisinė pasekmė, užtikrinanti tiek pačios įmonės, tiek ir kreditorių teisių apsaugą, nes skolininkas jau nebegali daryti kokios nors įtakos jo žinioje buvusio turto likimui².

Savininko bei įmonės administracijos teisių apribojimu įmonės kreditorių naudai laikytina ir ĮBĮ 18 straipsnio 1 dalies norma, nustatanti, kad nuo bankroto bylos iškelimo dienos įmonės savininkas ar administracija neturi teisės sudaryti jokių sandorių, susijusių su vykdoma ūkine veikla, disponuoti įmonės turtu, nė vienam įmonės kreditoriui neleidžianti perimti bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto ir lėšų. Ši ĮBĮ nuostata padeda išvengti įmonės finansinės krizės gilėjimo ir užkerta galimybę įmonės savininkui ar administracijai perleisti, iššvaistyti ar kitaip pasisavinti likusį įmonės turtą.

Teismui iškelus bankroto bylą, draudžiama vykdyti visas finansines prievolės, neįvykdytas iki bankroto bylos iškelimo, įskaitant palūkanų, baudų ir mokesčių mokėjimą, išieškoti skolas iš šios įmonės teismine ar ne ginčo tvarka. Taip pat nutraukiamas delspinigių už visas įmonės prievolės, taip pat ir susijusių su darbo santykiais išmokų skaičiavimas (ĮBĮ 14 str. 6 d. 3 p.).

Visų įmonės kreditorių vienodai interesų apsaugai užtikrinti yra svarbi ir ĮBĮ 20 straipsnio nuostata, teigianti, jog nuo bankroto bylos iškelimo dienos laikoma, jog visi bankrutuojančios įmonės skolų terminai yra pasibaigę. Ši įstatymo nuostata suteikia teisę nuo bankroto bylos iškelimo momento įstoti į bylą ir reikšti savo reikalavimus bankrutuojančiai įmonei ir tiems kreditoriams, kuriems iki

¹ Bivainis J. Įmonių bankroto teisinis reglamentavimas. Teisės problemos. – Vilnius, 1998. Nr. 3, 4. P. 73.

² Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. Aprobauta Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr.33 // Teismų praktika. 2001. Nr.16. P. 299–302.

bankroto bylos iškelimo skolų mokėjimo laikas dar buvo nepasibaigęs¹, taip sudarant vienodas galimybes visiems esamiems ir galimiems įmonės kreditoriams.

* * *

Atsižvelgiant į bankroto instituto paskirtį, [B] nustatyta, jog iškėlęs bankroto bylą teismas turi nustatyti laiką, iki kurio kreditoriai turi teisę pareikšti savo kreditinius reikalavimus. [B] 25 str. nurodyta, kad teismo nustatomas laikotarpis kreditorių reikalavimams pareikšti negali būti trumpesnis kaip 15 dienų ir ilgesnis kaip du mėnesiai nuo bankroto bylos iškelimo dienos. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo leidinyje „Teismų praktika“ bankroto bylų, iškeltų pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalgoje teigiama, kad nagrinėtų bylų analizė rodo, jog priimtinausias yra dviejų mėnesių trukmės terminas, nes nustačius trumpesnį terminą teismui dažnai reikia spręsti jo pratęsimo klausimą (Vilniaus apygardos teismo bylos Nr. 2-324-98, 2-119-99 ir kt.). Kai kuriose bylose terminas finansiniams reikalavimams pareikšti nustatomas ne nurodant konkrečią datą, o įrašant nutartyje „per du mėnesius“, „per 35 dienas“, „per 45 dienas“ (Šiaulių apygardos teismo bylos Nr.2-111-99, 2-141-99 ir kt.). Pasitaiko atvejų, kai teismas tokio termino apskritai nenustato (Panevėžio apygardos teismo byla Nr. 3-12-99)² ir tuo, autorės nuomone, apsunkina teismo nutarties operatyvų vykdymą. Taigi teismo nustatomas terminas finansinių reikalavimų pateikimui turėtų būti parenkamas atsižvelgiant į faktines bankroto bylos aplinkybes, kreditorių sąrašo ilgumą bei kitas objektyvias aplinkybes, kurios gali turėti įtakos reikalavimų pareiškimui, ir aiškiai pasakomas teismo nutartyje.

Administratorius pagal kreditorių reikalavimus, patikslintus pagal įmonės finansinės apskaitos dokumentus, sudaro visų įmonės kreditorių bei jų reikalavimų sąrašą, kurį pateikia tvirtinti teismui. Terminas pateikti reikalavimus bankrutuojančios įmonės administratoriui nėra naikinamasis. Numatyti atvejai, kuomet terminas kreditorių reikalavimų patenkinimui gali būti praleistas, o reikalavimai pateikiami ne administratoriui, o tiesiog teismui – jei teismas pripažįsta praleidimo priežastis svarbiomis. Bet koku atveju tai gali būti padaryta tik iki teismo nutarties nutraukti bankroto bylą ar sprendimo dėl įmonės pabaigos priėmimo dienos. Todėl kiekvienam kreditoriui, siekiančiam neprarasti galimybių pasinaudoti savo teisėmis bankrutuojančios įmonės atžvilgiu, svarbu nepraleisti teismo nustatyto termino kreditorių reikalavimams pareikšti.

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, jog Lietuvos nacionalinė teisė laikosi liberalaus reglamentavimo kreditorių atžvilgiu. Didžiojoje Britanijoje ar Prancūzijoje kreditorius, praleidęs terminą kreditorių reikalavimams pareikšti, netenka teisės į reikalavimų patenkinimą. Vokietijoje, kreditoriui praleidus terminą kreditiniams reikalavimams pareikšti, kreditoriaus prašymu teismas gali skirti specialų posėdį, kuriame kreditoriaus reikalavimas gali būti patvirtintas³.

[B] 15 straipsnio 4 dalies 9 punkte suformuluotas įpareigojimas nurodo administratoriui ne tik sudaryti bankrutuojančios įmonės kreditorių bei jų reikalavimų sąrašą ir pateikti teismui jį tvirtinti, bet ir kreditorių susirinkime (kai vykdoma neteisminė bankroto procedūra) bei teisme ginčyti nepagrįstus kreditorių reikalavimus. Ginčijant vienus kreditorių reikalavimus, kartu ginamos kitų kreditorių bei paties skolininko teisės ir teisėti interesai. Administratoriaus pareiškimą dėl kreditorių finansinių reikalavimų pagrįstumo nugincijimo teismas nagrinėja žodinio proceso tvarka, šaukdamas į teismo posėdį administratorių ir kreditorių, kurio reikalavimai ginčijami. Išsprendus ginčą, kreditoriaus reikalavimai įtraukiami arba neįtraukiami į kreditorių reikalavimų sąrašą teismo nutartimi⁴. Kaip matyti iš bankroto bylų nagrinėjimo teisme praktikos, teismai ne visada atsižvelgia į imperatyvų [B] reikalavimą pareiškimą dėl kreditorių finansinių reikalavimų pagrįstumo nugincijimo nagrinėti žodinio proceso tvarka, šaukiant į teismo posėdį administratorių ir kreditorių, kurio reikalavimai ginčijami, dėl to teismas neišsiaiškina visų kreditorių sąrašo sudarymui būtinų aplinkybių ir patvirtina nepagrįstus kreditorių reikalavimus. Štai, pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismas 2004 m. rugsėjo 30 d. nutartimi patvirtino kreditorių finansinius reikalavimus UAB „MG logistics“ transporto kompanijos bankroto byloje. Tarp kreditinių reikalavimų trečiosios eilės kreditoriumi buvo patvirtintas ir AB banko „NORD/LB Lietuva“ 25 152,86 Lt

¹ Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. Aprobota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 33 // Teismų praktika. 2001. Nr. 16. P. 299–302.

² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gruodžio 21 d. apžvalga „Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga“ // Teismų praktika. 2002. Nr. 16.

³ M.B.Телюкина. Конкурсное право. Теория и практика несостоятельности (банкротства). – Москва: Дело, 2002, с. 210.

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“ // Teismų praktika. 2001. Nr. 16. P. 299–302.

reikalavimas. Pirmosios instancijos teismas, tvirtindamas kreditinius reikalavimus, neatsižvelgė į banko, kaip įkaito turėtojo, teises, kurios buvo patvirtintos jau įsiteisėjusiu teismo sprendimu. Teismui nustačius eiliškumą, kuriame bankas, būdamas įkaito turėtoju, patvirtintas trečiosios eilės kreditoriumi, buvo pažeistos Civilinio kodekso 4.198 straipsnio ir [B] 34 straipsnio nuostatos, kuriose teigiama, kad įkaito turėtojo reikalavimas tenkinamas iš įkeisto daikto vertės anksčiau už kitų kreditorių. Lietuvos apeliacinis teismas panaikino skundžiamą nutartį, kuria AB bankas „NORD/LB Lietuva“ buvo patvirtintas UAB „MG logistics“ trečiosios eilės kreditoriumi su 25 152,86 Lt kreditiniu reikalavimu ir perdavė šį klausimą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui (CPK 338 str.; 329, 330 str.). Tokį sprendimą Lietuvos apeliacinis teismas motyvavo tuo, kad įmonės bankroto administratorius, pripažinęs AB banko „NORD/LB Lietuva“ kreditinį reikalavimą ir pateikęs teismui jį tvirtinti, nepateikė teismui duomenų apie jam įkeistą turtą ir savo nuomonės apie jį, todėl teismas, rašytinio proceso tvarka išnagrinėjęs įmonės bankroto administratoriaus prašymus dėl kreditorių reikalavimų patvirtinimo bei įmonės turto arešto panaikinimo, šių aplinkybių nesvarstė, neįvertino ir neišsamiai išnagrinėjo AB banko „NORD/LB Lietuva“ kreditinio reikalavimo klausimą, dėl to galėjo būti neteisingai išspręstas apelianto kreditinio reikalavimo klausimas (CPK 185 str., 338 str., 329 str. 1 d.)¹.

Pažymėtina, kad kreditorių sąrašo ir jų reikalavimų patikslinimai, susiję su bankroto procesu (nesumokėti mokesčiai, kitos privalomosios įmokos, skolos atleistiems darbuotojams), tvirtinami teismo nutartimi iki tol, kol teismas priima nutartį nutraukti bankroto bylą arba sprendimą dėl įmonės pabaigos ([B] 26 str. 1 d.). Minėto [B] 26 straipsnio 1 dalyje pateiktas bankroto procedūrų metu galinčių atsirasti kreditinių reikalavimų sąrašas nėra baigtinis – galimi ir kiti reikalavimai, kilę bankroto proceso metu ir įtrauktini į kreditorių reikalavimų sąrašą (pavyzdžiui, žalos atlyginimas ir kt.)².

* * *

Pagrįstai teigiama, kad administratorius yra itin svarbus asmuo bankroto procese, tačiau bankroto teisiniai santykiai reglamentuojami taip, kad ir administratoriaus veiklą (kuri, kaip matyti iš anksčiau pateikto pavyzdžio, ne visada yra kokybiška) ribotų bei kontroliuotų kreditoriai. Ši kontrolė užtikrinama kreditorių galimybe dalyvauti įmonės bankroto procese. Jie gali veikti arba savarankiškai, arba per kreditorių susirinkimą ar kreditorių komitetą. Šią galimybę suponuoja pagrindinės bankrutuojančios įmonės kreditorių teisės, o kitos [B] nuostatos tik sukonkretina šių teisių realizavimo tvarką, numato tam tikras išimtis, apribojimus³.

Dažniausiai kreditorių susirinkimas veikia visuose bankroto procesuose, jam pavedama spręsti nemažai svarbių klausimų bankroto procedūrų vykdymo metu. Tačiau komitetas sudaromas ne visada – kreditorių komiteto sudarymas reikalingiausias, kai bankrutuojančios įmonės kreditorių skaičius yra didelis arba yra daug smulkių kreditorių⁴. Bankrutuojančiai įmonei (jos administratoriui) bankroto proceso metu palaikyti ryšius su keletu asmenų, atstovaujančių visus kreditorius, paprasčiau, nei palaikyti glaudžius ryšius su kiekvienu kreditoriumi atskirai. Taigi dažnai kreditorių teisių realizavimas įmonės bankroto procese per kreditorių komitetą yra efektyvesnis ir naudingas tiek patiems kreditoriams, tiek bankrutuojančiai įmonei. Galima pasakyti, kad kreditorių komiteto pagrindinė funkcija – prižiūrėti bankroto procesą, kontroliuoti administratoriaus veiklą, ginti kreditorių interesus. Tačiau pats efektyviausias bankrutuojančios įmonės kreditorių teisių įgyvendinimas įmanomas, kai kreditorių komitetas paskiria visų kreditorių atstovą, kuris ir rūpinasi visų kreditorių teisių bei teisėtų interesų apsauga bei tinkamu įgyvendinimu (pavyzdžiui, atstovauja kreditorius teisme ir pan.).

Paminėtina ir tai, kad tik tie kreditoriai, kurių kreditinius reikalavimus patvirtina teismas, pretenduoja į reikalavimų patenkinimą, turi teisę balsuoti kreditorių susirinkimuose bei realizuoti kitas jiems suteiktas teises. Tačiau nereikia to suprasti pažodžiui, nes administratorius, sudaręs kreditorių reikalavimų sąrašą, prieš pateikdamas jį tvirtinti teismui gali pastebėti, jog kai kurie kreditiniai reikalavimai yra nepagrįsti, ir, kaip jau buvo minėta, užginčyti juos teisme. Kaip tai daroma? [B] nenumatyta, kad tai būtų daroma ieškinio teisenos tvarka. Todėl administratorius, pateikdamas teismui tvirtinti kreditorių reikalavimų sąrašą, iš anksto turėtų informuoti teismą, kurių kreditorių kokius reikalavimus ir kodėl

¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 2 d. nutartis Nr. 2-556. Bylos kategorija 125.5. // <http://192.168.102.251/apt/apt/getText.aspx?bylosTipas=c&id=14506>. Žiūrėta: 2004-10-20 14:32

² Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. Aprobuita Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 33 // Teismų praktika. 2001. Nr. 16. P. 299–302.

³ Bivainis J. Įmonių bankroto teisinis reglamentavimas. Teisės problemos. – Vilnius, 1998. Nr. 3, 4. P. 72.

⁴ Įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2002. Nr. 2, 3. P. 112.

jis laiko nepagrįstais. Administratoriaus pareikšimą dėl kreditorių finansinių reikalavimų pagrįstumo nuginčijimo teismas nagrinėja žodinio proceso tvarka, šaukdamas į teismo posėdį administratorių ir kreditorių, kurio reikalavimai ginčijami. Ginčą išsprendus, kreditoriaus reikalavimai įtraukiami arba neįtraukiami į kreditorių reikalavimų sąrašą teismo nutartimi. Ginčijant vieno kreditorių reikalavimus, kartu ginamos kitų kreditorių bei paties skolininko teisės ir teisėti interesai¹. Taigi ši [B] nuostata padeda užtikrinti tiek pačios bankrutuojančios įmonės, tiek jos kreditorių teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimo mechanizmą.

Minėtas kreditorių teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimo mechanizmas – ne išimtinė įmonių bankroto administratoriaus prerogatyva. Ir pats teismas gali pripažinti, jog administratorius į kreditorių reikalavimų sąrašą įtraukė nepagrįstus kreditorių reikalavimus, tuomet tokius reikalavimus pašalinti iš kreditorių reikalavimų sąrašo, o šį veiksmažodį forminti nutartimi. Kreditoriaus finansinių reikalavimų neįtraukimas į atitinkamą sąrašą arba išbraukimas iš kreditorių reikalavimų sąrašo užkerta galimybę tolesnei bylos eigai, todėl dalyvaujantys byloje asmenys gali tokią nutartį skųsti atskiruoju skundu.

Kaip teigia J. Bivainis, diskutuotina, ar kreditoriai, nepateikę savo kreditinių reikalavimų administratoriui, pretenduoja į jų patenkinimą bankroto proceso metu. [B] įsakmiai nurodoma, kad kreditorių sąrašo sudarymas yra administratoriaus pareiga, kurią jis turi atlikti pagal kreditorių pateiktus reikalavimus, patikslintus pagal įmonės finansinės apskaitos dokumentus. Iš to galima daryti išvadą, kad kreditorius, nepateikęs įmonei kreditinio reikalavimo, yra neįtraukiamas į kreditorių reikalavimų sąrašą. Tačiau 1997 m. [B] teigė, kad kreditorių sąrašas sudaromas pagal įmonės dokumentus ir kreditorių pareikštus reikalavimus. Taigi nebuvo galima manyti, kad į kreditorių sąrašą negali būti įtrauktas kreditorius, nepareikšęs reikalavimo. Derėtų pamąstyti, ar neverta grįžti prie ankstesnės nuostatos kaip geriau ginančios kreditorių interesus, kadangi dėl teismo ar administratoriaus aplaidumo gali atsitikti taip, kad ne visiems kreditoriams bus pranešta apie įmonės bankrutavimą ir jie tiesiog negalės pareikšti savo reikalavimų². Su šia nuomone galima sutikti tik iš dalies, kadangi kuo tiksliau suformuluotos [B] nuostatos, tuo labiau mažinama klaidos galimybė. Tačiau tokios tiesioginės nuostatos [B] nebuvimas visiškai netrukdo teismui, nustačius įmonės įsipareigojimus, kurie neužfiksuoti finansinės apskaitos dokumentuose, įtraukti į kreditoriaus reikalavimų sąrašą. Tuo labiau, kad apie įmonės bankroto bylos iškėlimą yra oficialiai skelbiama „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“. Čia galioja ir bendrasis civilinio proceso principas, atėjęs dar iš romėnų teisės laikų, jog kiekvienas privalo pats ir laiku rūpintis savo interesų gynimu.

Kita svarbi vienodą visų įmonės kreditorių teisių apsaugą užtikrinanti [B] nuostata yra ta, kad tol, kol nepatvirtinti visų bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimai, negali būti atsiskaitoma su kai kuriais iš jų. Ši nuostata taikytina taip pat ir tiems kreditoriams, kurių reikalavimams tenkinti priimti teismų ar kitų institucijų sprendimai, tačiau iki bankroto bylos iškėlimo jų reikalavimai nebuvo patenkinti. Ši nuostata labai svarbi, kadangi kitaip būtų pažeidžiamas kreditorių lygybės principas, kuris yra labai svarbus siekiant proporcingai patenkinti visų kreditorių interesus. Kita vertus, praktikoje pasitaiko atvejų, kad besąlygiškas kreditorių lygybės principo laikymasis gali pažeisti kurio nors stambaus kreditoriaus, kurio reikalavimai nebuvo laiku įvykdyti dėl kokių nors priežasčių (pavyzdžiui, dėl aplaidumo), interesus. Todėl teismai, vadovaudamiesi protingumo ir teisingumo principais bei įvertinę visas bylos aplinkybes, turėtų svarstyti galimybę patenkinti kreditoriaus reikalavimą, kuris dėl tam tikrų priežasčių nebuvo įvykdytas iki įmonės bankroto bylos iškėlimo³.

Paminėtina dar viena svarbi kreditoriaus teisė – gauti informaciją apie įmonės bankroto eigą. Tinkamas jos įvykdymas yra kitų teisių įgyvendinimo prielaida. Laiku negavęs tikslios, išsamios informacijos, kreditorius gali priimti netinkamus sprendimus dėl kreditinių reikalavimų pateikimo ar reikalavimų atsisakymo. Kreditorių informavimo tvarkos nustatymu rūpinasi kreditorių susirinkimas, taip pat teismo paskirtas įmonės bankroto administratorius.

Taigi kreditoriams suteiktas teisės ir jų įgyvendinimo būdus galima suskirstyti į dvi grupes: individualias (suteiktas kiekvienam kreditoriui) ir kolektyvines (suteiktas kreditorių institucijoms, t. y. kreditorių susirinkimui ir kreditorių komitetui)⁴.

¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“ // Teismų praktika. 2001. Nr. 16. P. 299–302.

² Bivainis J. Dėl bankrutuojančios įmonės administratoriaus sudaromo kreditorių sąrašo // Verslo ir komercinė teisė. 2002. Nr. 2, 3. P. 462.

³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 25 d. nutartis Nr. 2-557/2004. Bylų kategorija 116, 95.3. // <http://192.168.102.251/apt/apt/getText.aspx?bylosTipas=c&id=14196>. Žiūrėta: 2004-10-20 15:01.

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“ // Teismų praktika. 2001. Nr. 16. P. 299–302.

* * *

Kitas paminėtinas kreditorių teisių ir interesų gynimo aspektas siejamas su kreditoriaus galimybėmis kovoti dėl skolininko turto apimties nesumažėjimo.

Dar galiojant senajam Civiliniam kodeksui, kreditoriui atsirado galimybė ginčyti skolininko sudarytus sandorius – pateikti vadinamąjį *actio Pauliana* (lot. Pauliaus ieškinys). Galiojusio Civilinio kodekso 57-1 str. tokios teisės įgyvendinimui nustatė tik tris būtinas sąlygas: pirma, tam, kad būtų galima pateikti *actio Pauliana*, sandorio skolininkas turėjo būti sudaręs sandorį, kurio sudaryti neprivalejo; antra, toks sandoris pažeidė kreditoriaus teises; trečia, skolininkas apie kreditoriaus teisių pažeidimą žinojo ar turėjo žinoti. Ieškiniams pareikšti buvo nustatytas vienerių metų ieškinio senaties terminas, skaičiuotas nuo tos dienos, kai kreditorius sužinojo arba turėjo sužinoti apie tokį sandorį. Ši norma buvo taikoma pakankamai plačiai. Taip Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2001 m. gruodžio 10 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-1298/2001 pripažino, kad žalą padaręs asmuo tampa skolininku nuo pat žalos padarymo momento, o ne nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo. Be to, kreditoriaus pasikeitimas – pavyzdžiui, reikalavimo teisės perėjimas regresu tvarka draudimo bendrovei – nieko nekeičia: reikalavimo teisės perėmėjas turi teisę ginčyti skolininko sandorius, sudarytus nuo pat žalos padarymo momento, o ne tik po reikalavimo teisės perėjimo. Taip pat pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuo klausimu suformavo nuostatą, kad turto įgijėjo sąžiningumas neturi įtakos bylos sprendimui (žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gegužės 14 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-569/2001). Taigi nebuvo svarbu, kad turto įgijėjas nežinojo ir neturėjo žinoti, kad įgyja turtą iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti. Naujojo Civilinio kodekso 6.66 str., reglamentuojantis *actio Pauliana*, deja, kiek apsunkena kreditoriaus padėtį. Buvo įtvirtinta papildoma įrodinėtina aplinkybė – turto įgijėjo nesąžiningumas (išskyrus neatlygintinus sandorius – pirmiausia, dovanojimo), t. y. ar sudarydamas sandorį įgijėjas žinojo arba turėjo žinoti, kad sandoris pažeidžia skolininko kreditorių teises. Be to, padėtį komplikuoja ir naujovė, pagal kurią kreditoriaus teisių sumažėjimu laikoma ne tai, kad dėl sandorio sumažėja skolininko mokumas, bet tai, jog dėl sandorio skolininkas tampa nemokus arba toks būdamas suteikia pirmenybę kitam kreditoriui. Dėl būtinumo įrodinėti skolininko nemokumą teismo procesas gali labai užsitęsti. Nurodyti atvejai neabejotinai rodo iki šiol įstatymo įtvirtintų kreditoriaus garantijų sumažėjimą. Šių neigiamų aspektų neatsveria vienintelis teigiamas poslinkis – nuo šiol bet koks neatlygintinas sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu šiuo pagrindu (senojo Civilinio kodekso 57-1 str. darė išimtį sandoriams, pagal kuriuos dovanojami įprastiniai nedidelės vertės daiktai ir nedidelės pinigų sumos)¹.

* * *

Reikėtų pastebėti, kad bankroto byloje kreditorių ir kitų suinteresuotų asmenų teisės yra siauresnės, negu ieškovo teisės, nagrinėjant civilines bylas pagal įprastines civilinio proceso taisykles. Pagal bendrąsias civilinio proceso taisykles ieškovas bet kurioje proceso stadijoje turi teisę atsisakyti ieškinio, o teismas privalo apsvarstyti atsisakymo nuo ieškinio pagrįstumą. Tačiau įmonių bankroto įstatyme, atsižvelgiant į bankroto teisinių santykių specifiką ir dažniausiai daugelio asmenų (kreditorių) turinius interesus, ieškovo teisė atsisakyti ieškinio yra apribota. Kreditorius savo pareiškimo teismui dėl bankroto bylos iškėlimo gali atsisakyti tik iki bylos iškėlimo teisme. Tačiau toks apribojimas yra pateisinamas, nes iš nurodytų argumentų jau buvo galima susidaryti įspūdį, jog nuo bankroto bylos iškėlimo įmonėje vyksta esminiai pokyčiai, dažnai reiškiantys įmonės pabaigą, todėl labai svarbu, jog likęs įmonės turtas būtų teisingai paskirstytas, nepažeidžiant suinteresuotų asmenų teisių ir teisėtų interesų.

Išvados

Iš dalies išanalizavus kreditorių teises bei jų įgyvendinimo mechanizmą bankroto procese matyti, kad kreditorių teisės vienodai gerai ginamos esant bet kuriai iš kreditorių dalyvavimo bankroto procese formų. Svarbiausia, kad būtų pasirinktas konkrečiai įmonei geriausiai tinkantis modelis. Kreditoriams įmonės bankroto procedūrų metu [B] suteikia nemažai teisių, kurias laiku ir tinkamai

¹ Čaikovski A. Kreditorių teisių ir interesų apsaugos galimybė iki ir po liepos 1 d. // www.litlex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=38&=2675. Prisijungimo laikas: 2004-11-05 11:32

įgyvendinus įmanoma pasiekti gerų rezultatų. Tačiau esama patirtis rodo, jog praktiškai įvykdžius visas įmonės bankroto procedūras kreditoriaus reikalavimai patenkinami vos trečdaliu. Be to, tai varginantis ir ilgas procesas. Todėl naudingiausia būtų skolininkui ir kreditoriui susitarti, t. y. sudaryti taikos sutartį ir nutraukti bankroto bylą visus tenkinančiomis sąlygomis, tokiu būdu būtų dar vienas mokesčių mokėtojas, įmonės sukurtos darbo vietos, bent iš dalies patenkinami kreditoriaus interesai ir atstatoma socialinė taika tarp bankroto proceso dalyvių.

LITERATŪRA

Norminė medžiaga

1. **Lietuvos Respublikos** Civilinio proceso kodeksas. Oficialus tekstas. 1-asis leidimas. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002.
2. **Lietuvos Respublikos** Civilinis kodeksas. Oficialus tekstas. 1-asis leidimas. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2000.
3. **1997 m. birželio 17 d.** Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas. Nr. VIII-270.
4. **2001 m. kovo 20 d.** Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas. Nr. IX-216.
5. **Įmonių** bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. Vilnius, 2002. Nr. 2, 3.

Specialioji literatūra

1. **Bivainis J.** Įmonių bankroto teisinis reglamentavimas. Teisės problemos. – Vilnius, 1998. Nr. 3, 4.
2. **Bivainis J.** Dėl bankrutuojančios įmonės administratoriaus sudaromo kreditorių sąrašo // Verslo ir komercinė teisė. 2002. Nr. 2, 3.
3. **Čaikovski A.** Kreditorių teisių ir interesų apsaugos galimybė iki ir po liepos 1 d. // <http://www.litlex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=38&=2675>. Žiūrėta: 2004-11-05 11:32.
4. **М. В. Телюкина.** Конкурсное право. Теория и практика несостоятельности (банкротства). – Москва: Дело, 2002.

Praktinė medžiaga

1. **Teismų** praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gruodžio 21 d. apžvalga // Teismų praktika. 2002, Nr. 16.
2. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“ // Teismų praktika. Vilnius, 2001. Nr. 16.
3. **Lietuvos** apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 2 d. nutartis Nr. 2-556. Bylos kategorija 125.5. // <http://192.168.102.251/ap/ap/getText.aspx?bylosTipas=c&id=14506>. Žiūrėta: 2004-10-20 14:32.
4. **Lietuvos** apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 25 d. nutartis Nr. 2-557/2004. Bylų kategorija 116, 95.3. // <http://192.168.102.251/ap/ap/getText.aspx?bylosTipas=c&id=14196>. Žiūrėta: 2004-10-20 14:32.

Implementation of Creditors Rights in the Bankruptcy Procedure

*Doctoral Candidate Vilija Mikuckienė
Mykolas Romeris University*

Keywords: insolvency proceeding, creditors' rights, creditors' claim, bankruptcy administrator.

SUMMARY

The article „Implementation of creditors rights in the bankruptcy procedure“ is dedicated to the analysis of the purposes of judicial enterprise bankruptcy procedure and implementation of rights and legal interests of creditor as a principal individual of the bankruptcy procedure.

The article does not confine to enumeration and comment of the rights granted to the creditor, but also analysis, systematical explanation, development of their essence, elaboration of machinery of implementation of creditors rights pending the bankruptcy procedure.

The author pursues to answer the question, whether the Enterprise Bankruptcy Law provides enough possibilities to ensure rights and legal interests of both bankruptcy enterprise and creditors pending the bankruptcy procedure. The author tries to answer this question by analyzing laws, regulating execution of bankruptcy procedure, practice of the courts dealing with bankruptcy cases, also other materials, representing different views of scientists on the matters of bankruptcy.

